

Kubai–amerikai kapcsolatok az Obama-adminisztráció alatt

Nagy Sándor Gyula – Drexler András

Barack Obama elnökségének leglátványosabb latin-amerikai eredménye a kubai–amerikai kapcsolatok javulása volt. Tanulmányunkban ennek az enyhülésnek a nemzetközi és kubai hátterét vizsgáljuk meg – hogy milyen politikai és gazdasági okok vezettek oda, hogy Obama, aki bár nem oldotta fel az embargót, mégis feladta a megszokott amerikai „elszigetelés” politikáját, közvetlen kapcsolatot létesített a kubai elnökkel, történelmi látogatást tett Havannában, és újra nagyköveti szintre emelkedtek a kétoldalú kapcsolatok. A tanulmány során áttekintjük Kuba gazdasági rendszerét, külkereskedelmi kapcsolatait, elemezzük annak az elmúlt másfél évtizedben tapasztalt változásait, és scénáriókat vázolunk fel a szigetország politikai-gazdasági rendszerének jövőjére vonatkozóan.

The most noteworthy achievement of the Obama administration in Latin America was the improving relationship with Cuba. Our paper analyzes both the international and Cuban background of this détente, namely what political and economic reasons are behind the easing of the embargo by Barack Obama: the giving up of the “isolationist” policy of the United States, the re-establishment of diplomatic contact, bilateral meetings with the Cuban President and the historic visit to Havana. In our study we provide an overview of the Cuban economic system, exploring its processes and the changes in trade relations in the last 15 years, as well as outlining scenarios regarding the future developments of the socio-economic situation of the island.

* * *

Kuba, kis ország létére, Fidel Castro hatalomátvétele után évtizedeken keresztül meghatározó befolyással bírt a fejlődő világban – mind ideológiailag, mind politikailag. Castro Kubájában a legtöbben az amerikai imperializmussal való szembenállást, de voltak, akik a kommunizmus exportálóját, míg mások a fejlődő országok jótévőjét látták. 2006-tól, Castro részleges (majd 2008-tól végleges) visszavonulását követően azonban sokan a változás szelét érezték vagy az arra utaló jeleket vélték

felfedezni. A körülmények javulásának látványos megnyilvánulása a diplomáciai kapcsolatok újbóli felvétele és az Obama-adminisztráció kezdeményezte enyhülés politikája volt.

Tanulmányunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy a 2009–2017 között hivatalban volt amerikai elnök ideje alatt milyen tényleges változások történtek a Kuba és az Egyesült Államok közötti kétoldalú kapcsolatokban. A két ország bilaterális gazdasági és politikai viszonyrendszerének változását a világgazdaság

és a világpolitika eseményeinek keretében vizsgáljuk, elsősorban latin-amerikai kontextusba helyezve a fejleményeket, valamint a bilaterális folyamatok és lépések kubai és amerikai belpolitikai hátterét, annak okait és következményeit elemezve. Egy rövid történelmi áttekintés után az enyhülés politikájához vezető (regionális szintű politikai és gazdasági) okokat elemezzük, beleértve a kubai gazdaság szerkezetének és külkereskedelmének alakulását, valamint az amerikai embargót, továbbá megvizsgáljuk az amerikai nyitás konkrét lépéseit és az enyhülés iránti kubai fogadókészséget. Végül különböző scénáriókat vázolunk fel a jövőre nézve, és következtetéseket vonunk le, a folyamatok mögötti mozgatórugók feltárásával.

Kutatásunk során elsősorban a spanyol és angol nyelvű tudományos irodalomban található anyagokat használtuk fel. Emellett a nemzetközi heti és napi sajtóban megjelent hírekre és elemzésekre, kubai kutatókkal, állami alkalmazottakkal és emigránsokkal készített interjúkra támaszkodtunk. Továbbá a kubai hivatalos megnyilatkozások mellett a havannai diplomáciai testületen belül elhangzottakra, elsődlegesen a Kubával szoros politikai és/vagy gazdasági kapcsolatokkal rendelkező országok képviselőivel, ott jelen lévő külföldi vállalatok szakértőivel folytatott megbeszélésekre építettünk. De az egyéb beszélgetések során szerzett és feldolgozott nyilvános információk és személyes benyomások, tapasztalatok is a segítségünkre voltak.

Történelmi áttekintés

Bár elemzésünk témája nem történelmi jellegű, Kuba jelenének megértéséhez szükség van arra, hogy megismerjük a sziget múltjának fontosabb állomásait. A témában több olvasmányos, történelmi¹ vagy visszaemlékezés jellegű² könyv és cikk³ is megjelent, ezért inkább azokra a folyamatokra és kevésbé ismert részletekre kívánunk fókuszálni, amelyek az amerikai–kubai gazdasági-politikai viszony alakulását befolyásolták az elmúlt öt és fél évtizedben.

Kuba a „függetlenségét” az 1898-as, a havannai kikötőben felrobbant amerikai hadihajó, a Maine miatt kitört spanyol–amerikai háborút követően nyerte el. A robbanást az Egyesült Államok háborús cselekedetnek minősítette, és hadat üzent Spanyolországnak. A háború során elfoglalta többek között Puerto Ricót, a Fülöp-szigeteket és Kubát is. Az első kettő speciális, társult területi státuszba került, míg Kuba egyfajta protektorátus lett, amit a kubai alkotmányba beépített Platt-kiegészítés⁴ szentesített, amely egyrészt jogot adott arra, hogy az USA bármikor fegyveresen beavatkozzon a sziget „belügyeibe” (erre 1909 és 1921 között négy alkalommal is sor került), másrészt Guantánamo területét korlátlan és ellentételezés nélküli használatra átadta neki.⁵ Akkoriban lett Kuba az amerikai turisták (és a maffia) kedvelt „szabadidőközpontja”.

A kubai forradalom 1959-es győzelmét követően az Egyesült Államok részleges kereskedelmi embargót rendelt el az ország ellen, válaszul arra, hogy ott amerikai

tulajdonú ingatlanokat is államosítottak. Először – az „agrárreform” keretében – az amerikai vállalatok és magánszemélyek termőföldjeit, majd az ipari, banki és más feldolgozóipari létesítményeket is, összesen hozzávetőleg (1960-as áron) 1 milliárd amerikai dollár értékben.⁶ Ezt az inflációval korrigálva 8,21 milliárd dollárt ér 2017-ben. 1960-ban Kuba kereskedelmi megállapodást kötött a Szovjetunióval, melynek keretében kubai cukrot adtak el szovjet hitelért cserébe. Kuba az amerikai tulajdonú olajfinomítókat is államosította, amikor azok megtagadták, hogy szovjet nyersolajat finomítsanak. Válaszlépésként az amerikai kormány 1960. október 20-án visszavonta a kubai cukorra adott kereskedelmi kvótát, 1961 januárjában pedig teljes exportembargót rendelt el, és megtiltotta az amerikai állampolgárok Kubába utazását. Ez utóbbit azonban az USA Legfelsőbb Bírósága később hatályon kívül helyezte.⁷ A két ország közötti viszonyt az 1961. április 11-én, a Disznó-öbölben történt incidens (a CIA által támogatott kubai emigránsok partraszállási kísérlete) mérgecsitette el teljesen, amit az 1962-es kubai rakétaválság tovább fokozott.

Az embargó a hidegháború végéig érvényben maradt; mi több, a Szovjetunió szétesését követően, 1992-ben az amerikai Kongresszus törvénybe iktatva szigorított is rajta.⁸ 1996-ban a Helms–Burton-törvény⁹ néven ismertté vált jogszabály tovább növelte a kereskedelmi korlátozásokat: megtiltotta, hogy az IMF bármilyen hitelt nyújtson Kubának, és kilátásba helyezte az amerikai segítyek megvonását

azon országoktól, amelyek preferenciális kereskedelmi megállapodást kötnek a szigetállammal. Továbbá minden kubai származású amerikai állampolgárt feljogosított arra, hogy kártérítési pert indítson azon személy vagy vállalat ellen, aki/amely bármilyen kereskedelmi jellegű tevékenységet folytat a kubai kormány által tőle elvett és államosított vagyontárggyal kapcsolatosan.¹⁰ Elvileg valamennyi olyan külföldit kitiltotta az USA területéről, aki pl. vezető tisztségviselő volt egy Kubával kereskedő cégben, vagy bármilyen formában használt ott államosított ingatlant – természetesen ez a gyakorlatban nem valósult meg. Ezzel az embargó extraterritoriális hatálya tovább mélyült.

Arra a kérdésre, hogy miért kellett az embargót a Szovjetunió és a „keleti blokk” összeomlása után is fenntartani, összetett választ lehet adni.¹¹ Az okok között szerepelnek a következők:

1. Az emigráns kubai amerikaiak William LeoGrande professzor által is megfogalmazott igen erős politikai lobbierje, amely mind a republikánusok,¹² mind a demokraták körében erős befolyásra tett szert, így a két párt néha egymásra is rálicitált a Castro-ellenesség terén.¹³
2. Az USA-nak a hidegháborús reflexből táplálkozó, zsigeri Castro-gyűlölete, amely elsősorban az 1960-as évek kommunistaellenességéből, biztonságpolitikai megfontolásokból és bosszúvágyból indított disznó-öbölbeli akció fiaskója után vált kézzelfoghatóvá.

3. A Monroe-doktrína (nem nyíltan kimondott) továbbvitele szintén szerepet játszott a hidegháborús időszak és az azt követő két évtized politikájában – bár véleményünk szerint akkorra már csökkent a szerepe.
4. Az ideológiai okok – talán ezek játszották a legnagyobb szerepet –, melyek célja annak az „üzenetnek” a küldése a többi latin-amerikai országnak, hogy nem érdemes a kubai utat követni. Fidel Castro mondta 1969-ben: „Az imperialisták azt nem tudják megbocsátani, hogy az Egyesült Államok orra előtt vittük sikerre a szocialista forradalmat.”¹⁴

Kuba gazdasága és külgazdasági kapcsolatai

A kubai gazdaság ideológiai és szerkezeti változásai

Kuba gazdasága Castro hatalomátvételét követően gyorsan a kommunista minta irányába indult, és hamar száz százalékosan állami tulajdonú és irányítású gazdasággá vált, amely a „baráti” országok hiteleiből és áron felüli vásárlásaiból tudott megélni.¹⁵ A Szovjetunió Kubát az „elköteleződéséért” cserébe az 1980-as években már évi 4 milliárd dollár értékű támogatásban (a piaci ár alatt eladott kőolaj, illetve az exportált cukor túlárazása, stb.) részesítette, ami 1990/91-ben szinte egyik napról a másikra szűnt meg, és a kubai gazdaság 35 százalékkal zsugorodott. Ez jelzés volt a kubai vezeté-

s számára: ha a „forradalmi rezsim” szovjet segítség nélkül is túl akar élni, akkor pragmatikus válaszokat kell adnia a válságra. Ezért hirdették meg a „különleges időszakot” (*Periodo Especial*),¹⁶ melynek keretében 200 szolgáltatási és kereskedelmi szektorban engedélyezték mikro- és egyéni vállalkozások indítását, illetve a külföldi tőke beáramlását. Ez utóbbi főleg Európából, Latin-Amerikából, Kanadából, Kínából és Izraelből érkezett a kubai mezőgazdasági szektorba, a turizmusba, bányászatba, telekommunikációba, gyógyszergyártásba, biotechnológiába és az olajiparba. Továbbá engedélyezték az amerikai dollár használatát is a gazdaságban. A különleges időszakot követő stabilizáció után, 2004-ben a Kubai Kommunista Párt már elég erősnek ítélte az ország gazdaságát ahhoz, hogy meghirdesse az „újra-központosítás” programját, amely ismét betiltotta a dollár használatát, és melynek részeként bevezették a konvertibilis pesót (*Peso Cubano Convertible*, CUC)¹⁷ és vele a kettős valutarendszert, melynek kivezetése (egységesítése) már évek óta napirenden van.¹⁸

A kubai gazdaság kapcsán állandó vita (a kommunista párton és az országon, illetve a szakértők között is), hogy az államnak milyen „modellt” kellene követnie. A szakirodalom alapvetően négy nagy modellt különít el a kommunista tervgazdaságból történő átmenet kapcsán (1. táblázat), melyből kettőt (a kelet-európai, illetve a kelet-közép-európai transzformációs modellt) alapvetően ki lehet zárni az átalakulás további irányaként. A vietnami és a kínai modell közül

a szakirodalom szerint a kubai ideológiai és gazdasági adottságokkal való hasonlóság miatt a legközelebb a vietnami áll. Azonban még ahhoz képest is jelentős az eltérés, különösen a gazdasági és külkereskedelmi struktúra, a belső piac mérete, a természeti adottság, stb. szempontjait figyelembe véve.¹⁹

Kuba egy iparilag visszafejlődött (a szektor csupán a GDP 20 százalékát adja), erős szolgáltatási szektorral (amelyből a GDP 74,5 százaléka származik) és versenyképtelen, alacsony hatékonyságú (a GDP 5 százalékát eredményező) mezőgazdasággal rendelkező kis (11 milliós) ország, miközben a foglalkoztatottak 17 százaléka dolgozik az iparban, 65 százaléka a szolgáltatási szektorban, és 18,5 százaléka a mezőgazdaságban. Az ország legfontosabb exportterméke 1989-ben még a cukornád volt, melynek termelése 2011-ben az akkori 16,4 százalékát tette ki, a teljes ipari termelés pedig az 1989-es 55 százaléka volt.²⁰ A szakirodalomban fellelhető adatok azt mutatják (és az interjúk és a személyes tapasztalatok is megerősítik), hogy a mezőgazdaságnak és az iparnak hatalmas technológiai és tőkebefektetésekre van szüksége ahhoz, hogy nemzetközi szinten is versenyképessé váljon – ami csak hosszú távon és jelentős külföldi tőke bevonásával képzelhető el. Az égető problémák gyors kezeléséhez így más megoldás után kell nézni.

Kuba egyetlen versenyképes „exportterméke” a turizmus lehetne, amelyben még mindig vannak kihasználatlan potenciálok. A szigetre látogatók száma évente növekvő tendenciát mutat: 2016-ban

összesen 4 millió turista érkezett, jelentős részben kanadaiak. A 400 millió lakosú Egyesült Államokból is valószínűleg milliós nagyságrendben érkeznének turisták, amennyiben amerikai részről feloldanák az utazási korlátozást. Miami és Havanna között egyébként évek óta van charterjárat, amelyet diplomáciai vagy családlátogatás céljából igénybe lehet venni. A másik lehetőséget a tengerjárók jelentenék, de a tisztán amerikai tulajdonban lévők közül jelenleg egy sem köt ki a szigeten. Ez az iparág 22 millió utazót szolgál ki évente, a gazdasági hatása több mint 100 milliárd dollár, ám abból Kuba ma egyáltalán nem részesül.²¹

A kubai, illetve a vietnami és kínai piaci reformok bevezetésének körülményeiben van még két érdekes és kiemelendő különbség. A reformokat mindkét ázsiai országban a „második generációs” vezetés indította el, az alapítók-vezetők halálát, visszavonulását követően. Az, hogy Kubában még mindig az alapítók vannak a hatalom legfelsőbb szintjein, alapvetően befolyásolja az ottani reformok mélységét és gyorsaságát. A másik különbség a kelet-ázsiai és a kubai diaszpórának (különösen az Egyesült Államokban élőknek) az anyaországhoz való hozzáállásában tapasztalható. E két szempontra tanulmányunkban nem tudunk kitérni, mivel kitérgetésükre egy-egy önálló elemzés is kevés lenne.²²

Összességében azt lehet mondani, hogy Kuba jelenleg egy olyan (állami-magán) hibrid gazdaság, amelyben párhuzamosan létezik többféle jogi forma – a

1. táblázat²³
A tervgazdaságból a piacgazdaság felé

	Kezdeti feltételek, a szocializmus alatt (1970–80-as évek)	Átalakulás a tervgazdaságból a piac felé				Piacgazdaság	
		Gazdasági szerkezet	Reformok	Piaci liberalizáció	Az állam szerepe az átalakulásban	Privatizáció	Átalakulási válság
Kína	Mezőgazdaság	Decentralizált gazdaság	Fokozatos	Jelentős	Nincs tömeges privatizáció	Nem volt	Jó
Vietnam	Mezőgazdaság	Decentralizált gazdaság	Gyors és radikális	Jelentős	Nincs tömeges privatizáció	Nem volt	Jó
Kelet-Közép-Európa	Városiasodott és iparosodott	Decentralizált gazdaság	Gyors és radikális	Kevésbé jelentős	Nagy kiterjedésű és gyors	Volt, de gyors kilábalás	Vegyes
Kelet-Európa	Városiasodott és iparosodott	Központosított gazdaság	Gyors és radikális	Kevésbé jelentős	Nagy kiterjedésű és gyors	Elhúzódó válság	Rossz
Kuba (2015)	Városiasodott, de dezindusztrializált	Központosított gazdaság	Korlátozott	Jelentős	Nincs tömeges privatizáció	?	?

gyártás, a tulajdonjog és a befektetések terén egyaránt. Ehhez járul hozzá az egyre inkább karcsúsodó „jóléti” állam, a relatíve növekvő személyes szabadság, melyek mind együtt léteznek a katonaság által ellenőrzött, stratégiai iparágakban monopóliumként működő vállalatokkal. Ezt támasztja alá, hogy a munkavállalók 90 százaléka továbbra is állami alkalmazott (nagyjából ötszázezer a magánvállalkozásba bejelentett munkavállalók száma).²⁴

A külgazdasági kapcsolatok alakulása

A kubai Nemzeti Statisztikai és Információs Iroda által kiadott külkereskedelmi adatok 2005–2015-re hatalmas (a 2010–2015-ös időszakban évi 8-9 milliárd dolláros) deficitet mutatnak (1. ábra), ami komoly külső finanszírozás iránti igényt feltételez. Ezt a külső forrást Kuba esetében elsősorban az egészségügyi szolgáltatások „exportja” szolgáltatja, azaz a külföldre küldött orvosi missziók (egyes becslések szerint éves szinten akár 6 milliárd dollár),²⁵ a további pénzügyi segítséget a külföldről (a kubai emigránsoktól) érkező („haza”) utalás, a turizmus (az utóbbi kettő egyenként évi kb. 2,5-3 milliárd dollárt tesz ki)²⁶ és a hitelfelvétel biztosítja.

Kuba legnagyobb kereskedelmi partnerei a 2015-ös adatok alapján az alábbiak: Venezuela 28,1, az EU 23,4 (ezen belül Spanyolország 8,9, Németország, Olaszország és Hollandia 2-3), Kína pedig 17,3 százalékos részesedéssel rendelkezik, továbbá Argentína, Brazília, Kanada és

Mexikó 3-5, míg az Egyesült Államok, Oroszország és Vietnam 1-2 százalék körüli (2. ábra).

Kuba külkereskedelmi trendjei jól mutatják Venezuela elmúlt évekbeli térnyerését (az „olajért orvost” program eredményeit), de azt is előre vetítik, hogy a nyersanyagárak esésével hogyan fog véget érni ez a korszak. Az Egyesült Államok az embargó miatt szinte semmit sem importál Kubából, viszont relatíve jelentősebb mennyiségben exportált termékeket 2005–2015 között, a kereskedelem pedig nem rendszeres, hanem *ad hoc* alapon működik, így alapvetően trendet sem lehet felállítani erre vonatkozóan. Ugyanakkor kijelenthető, hogy az USA-nak évről évre kevesebb a részesedése Kuba kereskedelméből (2005-ben 4,88, míg 2015-ben már csak 1,2 százalékkal részesedett belőle).

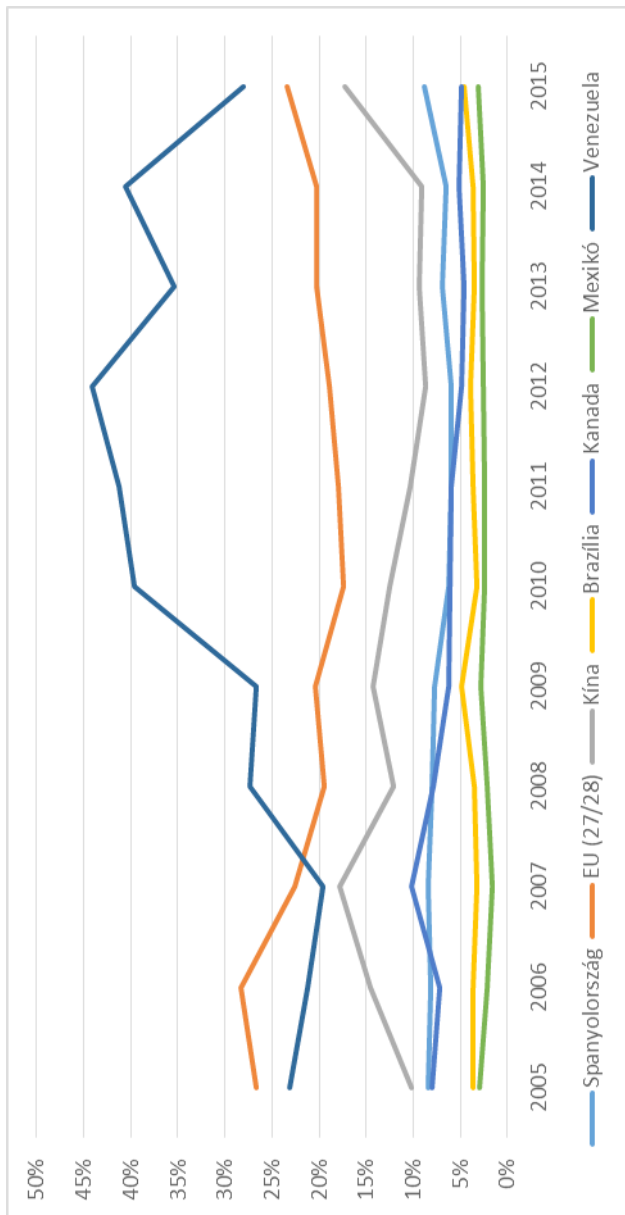
Az Egyesült Államok által életbe léptetett embargó nem akadályozta meg még a legszorosabb szövetségeseit sem abban, hogy folytassák a kereskedelmet Kubával. Erre a legjobb példa Nagy-Britannia: vállalatai az USA rendszeres és erélyes tiltakozása ellenére buszokat (Leyland-ügy), gyógyszert és élelmiszert adtak el a Castro-rezsimnek, illetve hiteleket is nyújtottak kubai cégeknek és Kubába exportáló brit vállalatoknak.²⁷ De Japán, Kanada és több más (nyugat-)európai ország is folyamatosan ápolta a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatait a Castro (testvérek) vezette Kubával.

Sokkal érdekesebb azonban, hogy a Szovjetunió összeomlását követően mely országok „versenyeztek” a „Kuba legnagyobb

1. ábra²⁸
A kubai áruexport és import értékének változása 2005–2015 között (1000 dollár)

2. ábra²⁹
Kuba külkereskedelmi kapcsolati arányainak változása (áruforgalom tekintetében) 2005–2015 között

támogatója” címért. Eleinte úgy tűnt, a befutó Kína lesz, ugyanis már az 1990-es évek végétől komoly kereskedelmi forgalom, közvetlen működőtőke-befektetési és hitelnyújtási tevékenység zajlott a két ország között.³⁰ 2002-ben 430 millió dollár volt a kereskedelmük értéke (nem érte el az 1990-es szintet), azonban 2005-re 750 millió dollárra, 2007-re pedig 2,44 milliárd dollárra nőtt. A válságot követően, 2015-ben némileg visszaesett ugyan (2,2 milliárd dollárra), de így is a szigetország harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere.³¹ A gazdasági érdekeken túl ideológiai okokból erős politikai szövetség is fennáll közöttük, melynek jelentősége (Venezuela összeomlásával) várhatóan tovább fog nőni.

Kína mellett a latin-amerikai térség államai ápolnak erős politikai, gazdasági és kereskedelmi kapcsolatot Kubával, illetve szolítják fel rendszeresen az USA-t a szigetország elleni embargó feloldására. Ebben a szakirodalom által csak „*pink tide*”-nak hívott, a 2000-es évek elejétől végbement baloldali fordulatnak³² volt jelentős szerepe, amely 2017-re (a régió baloldali elnökeinek sorozatos bukását követően) gyakorlatilag le is zárult... A *pink tide*-nak meghatározó politikai és gazdasági hatásai voltak Kubára nézve. E szempontból kiemelten a „bolivári forradalom” vezető államáról, Venezueláról kell szót ejtenünk. Hugo Chávez már a hatalomra jutása előtt is mentorának és szövetségesének tekintette Fidel Castrót. Az ország vezetőjeként a magas olajárakat kihasználva, olcsó olajimporttal próbálta meg szövetségesi körét bővíteni:

létre is hozott egy nemzetközi szervezetet, az Amerikai Népek Bolivári Szövetségét (*Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América*, ALBA).³³

Az ALBA keretében Kuba jóval a világpiaci ár alatt jutott hozzá a kőolajhoz, melynek egy részét aztán a világpiacon jelentős haszonnal értékesítette. Ez volt a kubai valutabevételek egyik legfontosabb forrása a 2000-es években, egészen az olaj árának 2014-es beszakadásáig. 2007-ben például 2 milliárd,³⁴ míg 2014-ben 3,6 milliárd dolláros nyereséget jelentett Kubának³⁵ a 2003-ban megkötött egyezség, miközben Venezuela is profitált az olajért cserébe érkező, jól képzett kubai orvosok szolgáltatásaiból. Ez az üzlet Kuba GDP-jéhez 12–20 százalékkal járult hozzá.³⁶ Összehasonlításképp: a szigetország turizmusból származó éves állami bevétele 2,6 milliárd dollár körül alakult 2014-ben, míg az USA-ban élő kubai diaszpóra pénzáttalalásaiból becslések szerint 3 milliárd dollárra tett szert. A venezuelai válság miatt csökkenő gyakoriságú és mennyiségű olajszállítmányok, valamint az olajár jelentős csökkenése azonban erősen megcsapolta a bevételeit.³⁷

Az embargó hatása Kubára

2014 végétől az Egyesült Államok és Kuba között bizonyos közeledés indult meg, és Obama elnök a 2016. márciusi havannai látogatása során elmondott beszédében ismételten elismerte, hogy az embargós politika elavult, s meg kell szüntetni, mert segítség helyett csak kárt okoz a kubai népnek.³⁸

Az Egyesült Államok pénzügyminisztériuma és kereskedelmi tárcája az utóbbi két esztendőben számos területen pozitív irányba módosított a szabályozásokon, kubai részről azonban egyelőre elégtelennek tekintik a megtett intézkedéseket. Arra hivatkoznak, hogy még nem oldották fel teljesen az embargót, pénzügyi és extraterritoriális vonatkozásában számos alkalommal hoztak újabb szankciókat.³⁹ Ezek jól tetten érhetőek a Kubával kapcsolatban álló bankokra és pénzügyi intézményekre kirótt százmillió dolláros nagyságrendű büntetések esetében, valamint Kuba nemzetközi pénzügyi tranzakciói során is, amelyekben – a bejelentett engedélyeztetés ellenére – még mindig nem használhatják az amerikai dollárt.

A közeledést megelőzően az USA pénzügyminisztériumának Külföldi Vagyonellenőrzési Hivatala (OFAC) részéről bizonyos fokú aktivitás, illetve szigorúbb ellenőrzés volt érzékelhető a banki SWIFT-műveletek területén, leginkább az ENSZ Iránnal szemben bevezetett pénzügyi szankcióit követően (2010–2012). Kuba esetében ez inkább csak mellékhatásként jelent meg, viszont a terrorizmust támogató országoknak az Egyesült Államok külügyminisztériuma által vezetett listáján (2015 nyaráig) a szigetország is szerepelt, ezért nagyobb figyelemmel kísérték a Kuba és harmadik országok közötti pénzügyi forgalmat. Miközben a bank-szektor szigorú pénzügyi ellenőrzés alatt állt, addig pl. a – szintén korlátozott – külföldről Kubába hazautalt pénzeket és a készpénzforgalmat nem ellenőrizték. Az

Egyesült Államokban kiadott, több embargós törvénnyel is ellentétes – főként az agrárlobbinak kedvező – mezőgazdasági kereskedelmi engedélyek „kompenzálásaként” a pénzügyi szektorban volt szigorúbb a rendelkezések betartatása. E kettős politika, valamint a területenkívüliség és a kiszabott büntetések folyamatos bizonytalanságot generálnak a piacon. Bár kimondatlanul, de e mögött vélhetően az az amerikai érdek is meghúzódik, hogy a majdani amerikai vállalati befektetések megindulásakor ne legyen túl nagy a versenytársak száma, és hogy az USA később monopolizálni tudja a kubai bankszekort.

Kuba évente számszerűsíti az embargó okozta gazdasági kárait. Számításaik szerint az elmúlt 50 év során, folyóáron számítva, a kumulált összeg elérte a 126 milliárd dollárt. Ennek az összegnek a jövőbeni megtérítését a kapcsolatok normalizálását célzó kétoldalú tárgyalások során folyamatosan kéri a kubai fél, bár vonatkozó konkrét tárgyalásokról nincs információ.

Változások az Obama-adminisztráció alatt

A diplomáciai nyitás és a háttere

Barack Obama második elnökségi ciklusa alatt indultak el a változások az Egyesült Államok Kuba-politikájában. Az áttörést 18 hónapig tartó titkos tárgyalások előzték meg, melyeket a Szentszék közvetítésével, valamint személy szerint

Ferenc pápa támogatásával, a Vatikánban kezdtek meg, s később Kanadában folytattak a felek.

Barack Obama módosított Kuba-politikájának hátterében egyrészt az állt, hogy az elnök a nagy eredmények és jelentős sikerek nélküli külpolitikán változtatni kívánt, másrészt az elmúlt időszakban történt latin-amerikai pozícióvesztést a Kuba felé való nyitással, annak szimbolikus politikai jelentősége révén akarta kompenzálni, az USA térségbeli befolyását helyreállítani. Harmadrészt pedig az a felismerés vezette, hogy – többszöri próbálkozással: hidegháborús módszerekkel, elszigeteléssel, embargóval – 55 év alatt sem sikerült megváltoztatni vagy megdönteni a kubai rezsimet – ami sokszor korlátozta is az Egyesült Államok befolyásoló képességét. Közrejátszhatott a döntésben az is, hogy az amerikai társadalom jelentős része támogatta a Kubával való diplomáciai kapcsolatok újrafelvételét.⁴⁰ Ez persze nem jelenti azt, hogy az USA a szabadság és a demokrácia zászlaja alatt ne kívánna továbbra is politikai változást elérni Kubában⁴¹ – és ezért továbbra is támogatni fogja a helyi civil társadalmat.

A tárgyalások megkezdésének időzítését kubai részről nagyban befolyásolhatta a szigetország legfőbb szövetségesének, Hugo Chávez venezuelai elnöknek a halála, s az azt követő elmélyülő gazdasági válság következtében az új – bár a chávezi vonalat képviselő – vezetés ereje, stabilitása és társadalmi elfogadottsága iránti kételyek.⁴² De az okok között szerepelhetett a két ország közötti kapcsolatok

módosulásának a lehetősége és a kubai gazdaságnak a Venezuelától való nagyarányú függőség miatti sérülékenysége is. Általános az a feltételezés, hogy egy esetleges venezuelai politikai irányváltás következményei rendkívül negatívan érintenék a kubai gazdaságot – sokan annak teljes összeomlásától tartanak. Az olaj világpiaci árának esése következtében a venezuelai nyersolaj már drága lett Kuba számára. Ezzel a szigetországnak a keményvalutát biztosító egyik lehetősége – az olaj egy részének továbbexportálása – megszűnt.

Havanna egyre inkább igyekezett felkészülni az esetleges venezuelai gazdasági válságra és annak negatív hatásaira. Ellensúlyozásként a gazdasági kapcsolatai diverzifikálását tűzte ki célul, s jelenleg is ezt az irányt követi, hogy ne következzen be olyan egyoldalú függőség, mint amilyen a Szovjetuniótól, illetve a KGST-országoktól, valamint az utóbbi időben a Venezuelától való függés volt. Mindezzel meg kívánja előzni a gazdasági összeomlást, amely esetlegesen társadalmi és politikai feszültségekkel is együtt járna. A venezuelai kapcsolatok megszűnésével a kubai gazdaság fokozatos szűkülése következhet be, ami a makrogazdaságot sokkhatásként érné, és egyben a befektetések és a kereskedelem drasztikus csökkenését is jelentené.⁴³ A venezuelai olaj továbbértékesítéséből származó bevétel kiesése, a kubai reformfolyamat lassúsága és a gazdaság tőkehiánya miatt, valamint a gazdasági növekedés biztosítása érdekében Kuba meghirdette a külföldi befektetések vonzásának politikáját.

Emellett az idegenforgalomból és a – főleg az USA-ból – hazautalt összegek adójából találta pótolhatónak a bevételkiesést.

A 2014. december 17-én Obama elismerte, hogy az idejétmúlt, évtizedes mód-szerekkel, a szigetország elszigetelését célzó politikán keresztül nem sikerült az amerikai érdekeket, a demokráciát és az emberi jogok érvényesülését előrevinni Kubában. Az amerikai elnök bejelentette, hogy – történelmi fordulatként – az Egyesült Államok a kapcsolatok normalizálására törekszik Kubával. A diplomáciai kapcsolatok felvételét célzó tárgyalások azonnali megkezdésére utasította John Kerry külügyminisztert.⁴⁴ A diplomáciai kapcsolatok helyreállítására, a nagykövetségek megnyitására végül 2015. július 20-án került sor.

A közeledés, az együttműködés, a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének szándéka és eszközei

Bár a két ország közeledése hivatalosan 2014. december 17-én vette kezdetét, már az azt megelőző években is szoros egyeztetési mechanizmus alakult ki pl. a parti őrsegek között, illetve kimondottan a migrációs témában. Obama elnök már 2009-ben igyekezett nagyobb lehetőséget biztosítani a szétszakadt kubai családok újraegyesítése, a távközlés és a humanitárius segítségnyújtás terén. 2011 januárjában további engedményeket tett az amerikai és a kubai emberek közötti (*people-to-people*) kapcsolatok növelése érdekében.⁴⁵

- a vallási, kulturális és oktatási célú utazások megkönnyítése (a vallási szervezetek által vallási célú utak szponzorálására vonatkozó általános engedély, felsőoktatási csereutak lehetősége);
- a nem családtag által Kubába utalt pénzek összeghatárának (negyedévente 500 dollár) megnövelése;
- az arra alkalmas amerikai repülőterek számára USA–Kuba közti charterjáratok indításának és fogadásának engedélyezése.

Obama elnök a 2014. végi bejelentésével annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a nyitottság, a párbeszéd jobban fogja szolgálni a demokratikus reformokat és az emberi jogok érvényesülését Kubában, és a lakosságnak hoz könnyebbiséget az intézkedéscsomag, még akkor is, ha a két ország között számos kérdésben megmaradnak az ellentétek. A diplomáciai kapcsolatok újbóli felvétele, nagykövetségek nyitása mellett további intézkedésekkel⁴⁶ is igyekeznek erősíteni az emberek közötti kapcsolatokat, valamint a kommunikációt és az együttműködést Kubával azokon a területeken, amelyeken érdekazonosság áll fenn.

2015–2016-ban összesen öt alkalommal egészítették ki a Kubát érintő amerikai szankciós rendelkezéseket.⁴⁷ Könnyítették az amerikaiak kubai beutazását mind a tizenkét engedélyezett kategóriában, megengedték a kereskedelmi légi járatok közvetlen közlekedését, valamint a tengeri személyszállítást és az oktatási

célú egyéni utazást. Kétségtelen azonban, hogy a törvények szerint az amerikai állampolgárok továbbra sem utazhatnak Kubába teljesen szabadon.

A távközlési szektorban engedélyezték a Kubába irányuló termék- és szolgáltatásexportot, az infrastruktúra kialakításához szükséges finanszírozást és vegyesvállalatok létrehozásának a lehetőségét. A kereskedelem területén bővítették azon termékek és szolgáltatások körét, amelyeket külön engedélyeztetés nélkül Kubába lehet exportálni – kizárólag a távközlés és az építőipar, valamint a nem állami szektor számára (beleértve az agrártevékenységet), eszközök és szerződések formájában. A Kubából importálható termékek és szolgáltatások köre a nem állami szektor áruira korlátozódik, így kimaradnak belőle a kubai gazdaság számára fontos cikkek, például a dohány. A pénzügyek között a negyedévente hazaküldhető összeg mértékét először 500-ról 2000 dollárra emelték fel, majd eltörölték az összeghatárt. Engedélyezték, hogy amerikai hitel- és bankkártyával lehessen fizetni Kubában is. A szigetország a nemzetközi tranzakciói során az amerikai dollárt is használhatja, s lehetőség van arra, hogy amerikai bankok hitelt nyújtsanak az engedélyezett amerikai termékeket forgalmazó kubai importőröknek.

A megkötött kétoldalú megállapodások, illetve szándéknyilatkozatok számos területet ölelnek fel. Ilyen például a két ország közötti közvetlen postai szolgáltatások ügye, a kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem, a környezetvédelem, a

tengeri védett területek megőrzése, továbbá a tengerbiztonsági, a légi szolgáltatásokra vonatkozó, az egészségügyi és a mezőgazdasági együttműködés, a Mexikói-öbölben és a Floridai-szorosban keletkező szénhidrogén-szennyeződések megelőzése és jövőbeni kivédése, kezelése.

Üzleti lehetőségeik érdekében már több amerikai vállalat írt alá megállapodást Kubával⁴⁸ 2014. december 17. óta. A Netflix szolgáltatásai Kubában is elérhetővé váltak, emellett az ITD Corp. a Kubai Állami Telefonszolgáltatással (ETECSA) a két ország közötti távolsági telefonszolgáltatásról egyezett meg. Az Airbnb egyre jelentősebb mértékben van jelen a kubai szálláshelykínálatban. Az Infor szoftvert ad el Kubának, és képzést is biztosít a kubai informatikatudományi egyetemen. A Roswell Park Cancer Institute a kubai molekuláris immunológiai központtal a klinikai kísérleti stádiumban lévő tüdőrákvakcina fejlesztéséről írt alá megállapodást. A Sprint cég, a Verizon Communication, a T-Mobile és az AT&T szintén az ETECSA-val állapodott meg a roamingszolgáltatások témájában. A GulfWise Commerce mezőgazdasági eszközöket exportálhat Kubába. A Starwood Hotels & Resorts Worldwide két kubai szálloda átalakítására és üzemeltetésére kötött szerződést. A Google szélessávú és vezeték nélküli internet kiépítéséről tárgyalt, valamint az ETECSA-val a szigetországi internet-hozzáférés minőségének javításáról és olyan szolgáltatások bevezetéséről egyezett meg, mint a gmail-levelezés vagy a YouTube videorendszer.

A General Electric szándéknyilatkozatot írt alá a kubai kormánnyal repüléstechnikai, egészségügyi és energiaügyi eszközök Kubában történő értékesítési lehetőségének a felkutatására,⁴⁹ valamint megállapodott egy matanzasi vízerőmű megépítésére. A Cleber LLC volt az első vállalat, amely megkapta az amerikai engedélyt, hogy gyárat építsen Kubában, ahol kistraktorokat gyártanának. (Ugyanakkor 2016 októberében a kubai hatóságok kizárták a Marieli Különleges Fejlesztési Övezetből, azzal az indokkal, hogy a cég innovációs szabványai nem megfelelőek.)

Kubai reakciók

Az Egyesült Államok Kuba irányába történő közeledése, Obama elnök új Kuba-politikája kapcsán a Castro-kormány folyamatosan azt hangsúlyozta, hogy a kubai vezetés mindig is kész volt arra, hogy – azonos feltételek mellett, kölcsönös tiszteleten alapuló – építő jellegű párbeszédet folytasson az amerikai kormánnyal. Elengedhetetlennek nevezte a szuverenitás, a nemzeti függetlenséghez és a népek önrendelkezéshez való jogának a kölcsönös tiszteletben tartását, az egymás belügyeibe való beavatkozás elkerülését. Ugyanakkor leszögezte, hogy az Egyesült Államokkal való kapcsolatok normalizálásáért cserébe Kuba nem adja fel azt az ideológiát, amiért évszázadokon át harcolt, s mindenkitől elvárja, sőt megköveteli az ország függetlenségének, a nép által választott szocialista – politikai, gazdasági és társadalmi – berendezkedésű rendszerének a tiszteletben tartását.⁵⁰

Az amerikai kormány azon bejelentéseire, hogy megszüntet néhány, Kubát érintő kereskedelmi korlátozást, illetve könnyít az odautazás feltételein, stb., a Castro-kormány úgy reagált, hogy az Egyesült Államok által tett lépések jó irányba haladnak, de hosszú utat kell még megtenni annak érdekében, hogy a Kubát sújtó amerikai embargó további – még hatályban lévő – rendelkezéseit Barack Obama elnök és az amerikai Kongresszus eltörölje.⁵¹

Mivel a diplomáciai kapcsolatok helyreállításával, az amerikai könnyítésekkel és együttműködéssel sem történt valós előrelépés a kubai fél legfőbb célja, a gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi embargó feloldása ügyében, Havanna folyamatosan jelezte, hogy az USA elnöke – végrehajtó hatalmánál fogva – számos területen jogosult lenne az embargó módosítására. Így például engedélyezheti, hogy amerikai vállalatok Kubában fektessenek be, termékeiket közvetlenül exportálhassák a kubai vállalatoknak, feloldhatja a Kubába szállító hajókra vonatkozó, az amerikai kikötőkbe való 180 napos behajózási tilalmat, engedélyezheti, hogy amerikai állampolgárok orvosi kezelésben részesülhessenek Kubában.

A kubai jogászok szerint az embargónak csupán négy olyan területe van, amely kapcsán az amerikai elnök nem járhat el, nem módosíthat, mivel azok eltörlése vagy módosítása kongresszusi hatáskörbe tartozik. E négy terület kivételével az embargó tartalma szinte teljesen kiüríthető lenne.⁵²

- az amerikai állampolgárok Kubába történő idegenforgalmi célú utazásának tilalma (a kereskedelmi szankciók reformjáról és az export bővítéséről szóló törvény, 2000);
- harmadik országokban lévő amerikai leányvállalatok Kubával történő kereskedésének tilalma (Torricelli-törvény, 1992);
- amerikai mezőgazdasági termékek Kubában történő eladásának finanszírozási tilalma (a kereskedelmi szankciók reformjáról és az export bővítéséről szóló törvény, 2000);
- a Kuba által államosított amerikai ingatlanokkal kapcsolatos tranzakciók tilalma (Helms–Burton-törvény, 1996).

A kubai értelmezés szerint bármi mászt módosíthatna az amerikai elnök. Például Kuba az élelmiszeren kívül bármilyen mezőgazdasági terméket vásárolhatna hitelre, vagy vehetne 10 százaléknál nagyobb arányú amerikai alkatrészzel, hozzáadott értékkel rendelkező termékeket is. A kubai vezetés a kommunikációjában folyamatosan napirenden tartja az elmúlt 56 év során felhalmozódott fontosabb kérdéseket, s azok megoldását a két ország közötti kapcsolatok teljes normalizálása előfeltételének tartja. Ilyen a kereskedelmi, gazdasági és pénzügyi embargó teljes feloldása; a kubai területen lévő guantánamói amerikai katonai bázisról való kivonulás és a terület visszaszolgáltatása Kubának; a felforgató tevékenységet folytató/támogató amerikai programok beszüntetése (mint amilyen

a 2010-ben, a USAID által a Kubában élő felhasználók számára titokban létrehozott közösségi hálózat és mikroblogszolgáltatás, a „kubai twitter” *zunzuneo*, amelyet 2012-ben meg is szüntettek); rádióállomások illegális sugárzásának befejezése; az USA-ban befagyasztott kubai alapok visszaszolgáltatása; az embargó okozta gazdasági és humanitárius károk rendezése.

Kuba hajlandó kompenzálni (s erről törvény is rendelkezik) az USA által reklamált 5913, korábban amerikai tulajdonban volt ingatlan államosítását, de cserébe az országot sújtó embargó gazdasági-humanitárius kárai megtérítésére tart igényt. Álláspontjuk szerint az aszimmetrikus kubai–amerikai kapcsolatok miatt nem lehet alkalmazni a „*quit pro quo*” diplomáciát, mivel az USA részéről több dolgot kell lebontani, mint kubai oldalról. Ezért az Egyesült Államoknak kell további és nagyobb lépéseket tennie annak érdekében, hogy a tárgyalások jó ütemben haladjanak, ne akadjanak meg.

Szcenáriók

A kubai társadalom és a gazdaság jelenlegi helyzete valószínűtlenné teszi, hogy a Steven Saxonberg-féle „pragmatikus elfogadás” koncepciója – amely szerint a politikai szabadság hiányát az emberek (pl. Kínában, Vietnamban) addig fogadják el „szó nélkül”, amíg az folyamatos társadalmi-gazdasági fejlődéssel jár együtt⁵³ – megvalósulhasson a szigetországban. Ez a fejlődés ugyanis nincs meg Kubában, sőt mi több, inkább válságból

válságba történő bukducsolás van, nevetségesen alacsony fizetésekkel, ami a szociális ellátórendszer egyre csökkenő minőségével jár együtt.

A különböző scenáriók felállításához mindezek mellett figyelembe kell venni, hogy a bekövetkezési valószínűségüket milyen „változók” (a kubai döntéshozók választásai) befolyásolják:

- tekintélyuralom vagy politikai/gazdasági pluralizmus;
- egyes gazdasági tevékenységek tiltása vagy törvényes, de szabályozott piaci alapú gazdasági folyamatok engedélyezése;
- az állam és a társadalom központosítottságának megtartása vagy fokozatos decentralizációja;
- az állami bürokrácia titkolózása és átláthatatlansága, vagy több

transzparencia (a gorbacsovi „glasznosztj” egy verziója);

- nagyméretű vállalatok vagy csak kisvállalkozások engedélyezése;
- elit- és oligarchiaépítés, vagy vállalkozásközpontú növekedés.⁵⁴

Ezekről a kérdésekről valószínűleg nem gyorsan és nem egyszerre fog döntés születni a Kubai Kommunista Párton belül, hanem a következő években folyamatosan meghozandó kisebb döntések mozdítják majd el egyik vagy másik irányba a kubai gazdasági rendszer fejlődését.

Vegard Bye 2016-os modelljét és tipizálását adaptálva a következő scenáriókat tartjuk elképzelhetőnek – a rövid, közép- és hosszú távú bekövetkezés szubjektív véleményünk szerinti valószínűségével.

2. táblázat⁵⁵

A lehetséges scenáriók és a bekövetkezésük szubjektív valószínűsége

Lehetséges scenáriók	Rövid táv (1 év)	Középtáv (2–4 év)	Hosszú táv (5–10 év)
A jelenlegi rendszer fennmaradása, minimális változtatásokkal	nagyon magas	közepes	alacsony
A vietnami és orosz modell közötti átmenet: autoriter kapitalizmus, neopatrimoniális állam keretében	nagyon alacsony	alacsony	közepes
Szingapúri modell: tekintélyelvű rendszer, kapitalista piacgazdaság, jóléti állammal	nagyon alacsony	nagyon alacsony	alacsony
Mini Florida: a jelenlegi politikai rendszer teljes lebomlása és az amerikai cégek uralta piaci kapitalizmus egyvelege	nagyon alacsony	nagyon alacsony	nagyon alacsony

Megjegyzés: A szerzők szubjektív értékelése. A bekövetkezés valószínűsége ötfokozatú skálán megadva: nagyon magas (100–80%), magas (80–60%), közepes (60–40%), alacsony (40–20%), nagyon alacsony (20–0%).

Konklúzió

Tanulmányunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy Barack Obama elnökségének ideje alatt mennyire változtak Kuba és az Egyesült Államok bilaterális kapcsolatai. Az adatokból jól látszott, hogy a kereskedelmi kapcsolatok nem erősödtek, jelentős amerikai befektetések továbbra sincsenek, ahogy az amerikai embargó enyhítése is csak néhány helyen volt érdemi – bár a kubai diaszpóra hazatalási összehozhatóságának feloldása és az otthoniakkal való kapcsolattartásuk (utazás, telekommunikáció) megkönnyítése jelentős eredményként értékelhető. Ugyanígy pozitív jelek láthatóak bizonyos mezőgazdasági termékek exportjának terén.

Mindezek ellenére kijelenthető, hogy a két ország közeledése történelmi lépés, és mindkét fél számára kölcsönösen előnyös. Bár voltak ellenhangok, az amerikai és a kubai emberek többsége is üdvözölte a nyitást. A tárgyalások során a kubai fél „egyenrangú partnereként” viselkedett, s nem is nagyon adott engedményeket, vagy ha igen, csak minimálisakat, amelyekért cserébe számukra politikailag fontos koncessziókat kaptak. Úgy tűnt, mintha csak az amerikaiaknak kellene lépniük, míg ők csak kívárnak, mert nekik nem kell változtatniuk semmin sem.

A kubai kormány politikai sikerként értékelte az amerikai engedményeket: elsőként a külpolitikai prioritásuknak számított 5 (3) „hős” hazaengedését a kémcsere következtében, majd Kuba

levételét a terrorizmust támogató országok listájáról, s a migrációs megállapodást is. (A „száraz lábak – nedves lábak” politikájának eltörlését a kubai lakosság nem fogadta túl jól, s ez a későbbiek során társadalmi kihívást is jelenthet. A kubai kivándorlás nem fog megszűnni, esetleg a célországok változnak.) A Castro-kormány folyamatosan azt hangoztatta, hogy elsődleges érdeke az embargó feloldása, azonban ha az megtörténne, már nem lenne magyarázata a kubai gazdaság rossz állapotára, ami jelentős belső feszültséget és politikai válságot is okozhat.

Véleményünk szerint az „enyhülés” politikája nem tekinthető a kiegyezés kezdetének, ma még sokkal inkább egy „egyoldalú közeledés”, amely amerikai belpolitikai okokra vezethető vissza, és nem talál valódi kubai viszonzásra.

2017. június 16-án Donald Trump amerikai elnök hivatalosan is meghirdette az Egyesült Államok Kuba-politikájának a felülvizsgálatát.⁵⁶ Bár nem szakította meg a diplomáciai kapcsolatokat Kubával, egy tollvonással eltörölte a korábbi elnöki döntések egy részét. Trump a beszédében visszavonta az amerikai turisták Kubába történő kedvezményes beutazásának a lehetőségét (kivéve a családlátogatásra vagy tudományos, oktatási célból csoportosan érkezőket), és megtiltotta az amerikai cégeknek, hogy bármilyen pénzügyi vagy üzleti tranzakciót bonyolítsanak le a kubai hadsereg és a titkosszolgálat tulajdonában álló, illetve az által működtetett cégekkel. A kubai hadsereg holding cége szinte az összes állami szállodalánc, vendéglátóipari

egység, élelmiszerbolt, valamint export- és importengedéllyel rendelkező vállalat tulajdonosa. Trump ezzel a döntésével gyakorlatilag ellehetetlenítette a kétoldalú gazdasági kapcsolatokat, gazdaságilag komoly gondot okozva a karibi ország számára. Ezenfelül ígéretet tett arra, hogy minden lehetséges fórumon tovább erősíti a Kuba elleni embargó érvényesítését.

Trump már a választási kampánya során is ígéretet tett a véleménye szerint egyoldalú közeledési folyamat megfordítására, amennyiben Kuba nem tesz megfelelő engedményeket például emberi jogi kérdésekben. Az azonban biztos, hogy a szigetország nem enged beleszólást sem az emberi jogi, sem más politikájába, amit a beszédet követő nyilatkozatában ki is fejtett a kubai kormány.⁵⁷

Az elmúlt két évben több mint húsz kétoldalú megállapodást írtak alá, közülük hármat a Trump hivatalba lépése előtti 48 órában, amelyek – mint például a környezetvédelmi, egészségügyi és kutatási szándéknyilatkozatok vagy a kábítószer-kereskedelem elleni és a tengeri mentés érdekében történő közös fellépésre vonatkozó szerződések – mindkét félnek hasznosak, s nincs politikai áruk. Trump bejelentése nem érintette a bevándorlási politika szigorítását, mert a döntéssel magára és a republikánusokra haragíthatta volna a kubai diaszpóra egy jelentős részét. Továbbá nem tiltotta meg, s nem is korlátozta a külföldön élő kubaiak pénzutalásait és hazalátogatásait, nem állította vissza a kedvezményes bevándorlás lehetőségét, a „száraz lábak –

nedves lábak” politikáját, és Kuba nem került vissza a terrorizmust támogató országok listájára sem. Vagyis az Obama Kuba-politikájával kapcsolatosan beígért „teljes szakítás” nem következett be, de az újabb „hidegháborús” retorika miatt a Trump-adminisztráció idején nehezen képzelhető el a kétoldalú amerikai–kubai viszony javulása.

A kézirat lezárásának ideje: 2017. június 30.

Jegyzetek

- 1 Például Anderle Ádám: *Kuba története*. Budapest: GABO Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft., 2004.
- 2 Például Horvát János: *Kubai retró*. Budapest: Geopen Könyvkiadó Kft., 2013.
- 3 Horváth Emőke: „A kubai katolikus papság helyzete a forradalmat követően (1960–1961)”. *Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Philosophica*, Vol. 20. No. 1. (2016). 144–161. o.
- 4 Platt Amendment: „right to intervene for the preservation of Cuban independence, the maintenance of a government adequate for the protection of life, property, and individual liberty.” Lásd: „Transcript of Platt Amendment (1903)”. [www.ourdocuments.gov](https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=55&page=transcript), <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=55&page=transcript>. A letöltés ideje: 2017. január 9.
- 5 Edwin Williamson: *The Penguin History of Latin America*. New York, NY: Penguin, 1992. 445–449. o.
- 6 William M. LeoGrande: „Will History Absolve Fidel Castro? – The Legacy of Cuba’s Socialist Revolution Is Still Very Much in Doubt”. *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2016/11/26/fidel-castro-obit-legacy/>. 2016. november 26.
- 7 Kim Malcheski: „The U.S. Embargo Against Cuba: A Violation of International Law”.

- Nature, Society, and Thought*, Vol. 16. No. 4. (2003). 439–452. o.
- 8 „Cuban Democracy Act”. *U.S. Department of the Treasury*, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/cda.pdf>. A letöltés ideje: 2017. január 10.
 - 9 „Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act of 1996”. *U.S. Department of the Treasury*, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/libertad.pdf>. A letöltés ideje: 2017. január 10.
 - 10 Julia E. Sweig: „Fidel’s Final Victory”. *Foreign Affairs*, Vol. 86. No. 1. (2007). 39–56. o.
 - 11 Malcheski: i. m.
 - 12 A 2016-os republikánus elöválasztásokon két kubai származású elnökjelölt-aspiráns is volt, akik közül Ted Cruz a „Tea Party” tagja, de Marco Rubio is erősen konzervatív elveket vall.
 - 13 William LeoGrande: „A Politics-Driven Policy”. *NACLA Report on the Americas*, Vol. 34. No. 3. (2000). 35–41. o.
 - 14 Norbert Fuentes: *Fidel Castro önéletrajza*. Budapest: Alexandra Kiadó, 2011. 572. o.
 - 15 A Csehország felé fennálló 270 millió dolláros tartozást Kuba például rum formájában kívánta törleszteni. Ivana Kottasova: „Cuba Wants to Pay off \$270 Million Debt in Rum”. *CNN*, <http://money.cnn.com/2016/12/16/news/cuba-rum-debt-czech-republic/>, 2016. december 16.
 - 16 „La Economía Cubana en el Periodo Especial 1990–2000”. *Banco Central de Cuba*, <http://www.bc.gob.cu/Anteriores/Otros/economia%20cubana.pdf>. A letöltés ideje: 2017. január 11.
 - 17 A CUC a bevezetése óta az amerikai dollárhoz van kötve, 1:1 arányban.
 - 18 Sweig: i. m.; Julia E. Sweig – Michael J. Bustamante: „Cuba After Communism – The Economics Reforms That Are Transforming the Island”. *Foreign Affairs*, Vol. 92. No. 4. (2013). 101–114. o.
 - 19 Stephen Wilkinson: „Neither Beijing Nor Hanoi But a Cuban Market Socialism?”. *International Journal of Cuban Studies*, (2012. ősz–tél). 260–268. o.
 - 20 Mauricio Font – David Jancsics: „From Planning to Market: A Framework for Cuba”. *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 35. No. 2. (2016). 154. o.
 - 21 Francisco Toro: „Cuba Is Hoping to Replace Venezuelan Oil with American Tourists”. *FiveThirtyEight*, <http://fivethirtyeight.com/features/cuba-is-hoping-to-replace-venezuelan-oil-with-american-tourists/>, 2015. január 16.; „2016 Cruise Industry Outlook”. *Cruise Lines International Association*, http://www.cruising.org/docs/default-source/research/2016_clia_sotci.pdf. A letöltés ideje: 2017. január 18.
 - 22 Wilkinson: „Neither Beijing Nor Hanoi...”. 264. o.
 - 23 A szerzők szerkesztése Font–Jancsics: i. m. 150. o. alapján.
 - 24 Sweig–Bustamante: i. m. 101–102. o.
 - 25 „Sustituirá China a Venezuela en la importación de servicios médicos?”. *EFE*, 2016. november 7.
 - 26 „Nota para empresas (Febrero 2017)”. *Oficina Económica y Comercial de España, La Habana*, 2017. február.
 - 27 Stephen Wilkinson: „Just How Special Is ‘Special’: Britain, Cuba, and US Relations 1958–2008. An Overview”. *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 20. No. 2. 291–308. o.
 - 28 A szerzők számítása és szerkesztése az Oficina Nacional de Estadística e Información: *Anuario Estadístico de Cuba 2010*. Havana: República de Cuba, 2011. és az Oficina Nacional de Estadística e Información: *Anuario Estadístico de Cuba 2015*. Havana: República de Cuba, 2016. adatai alapján.
 - 29 A szerzők számítása és szerkesztése az Oficina Nacional de Estadística e Información: *Anuario Estadístico de Cuba 2010* és az Oficina Nacional de Estadística e Información: *Anuario Estadístico de Cuba 2015* adatai alapján.
 - 30 Bernadett Lehoczki: „Sino-Cuban Relations in the 21st Century”. *International Journal of Cuban Studies*, (2012. ősz–tél). 291–306. o.
 - 31 „China Statistical Yearbook, 2016”. *National Bureau of Statistics of China*, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>. A letöltés ideje: 2017. január 11.
 - 32 „Rózsaszín hullám”. A 2000-es évek elejétől sorra baloldali vezetők kerültek hatalomra

- (demokratikus úton) többek között Venezuelában (Hugo Chávez), Argentínában (Nestor Kirchner), Brazíliában (Lula da Silva), Ecuadorban (Raphael Correo), Nicaraguában (Daniel Ortega) és Bolíviában (Evo Morales) is.
- 33 Honlapja elérhető itt: *Portal Alba*, <http://www.portalalba.org/>.
- 34 Sweig: i. m.
- 35 Toro: i. m.
- 36 Evita Schmiege: „Cuba „Updates Its Economic Model – Perspectives for Cooperation with European Union”. *SWP Research Paper*, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2017RP06_scm.pdf. A letöltés ideje: 2017. április 19.
- 37 Toro: i. m.
- 38 Ryan Teague Beckwith: „Read President Obama’s Speech to the Cuban People”. *Time*, <http://time.com/4267933/barack-obama-cuba-speech-transcript-full-text/>. 2016. március 22.
- 39 Az USA és Kuba közötti hivatalos közeledés megkezdése (2014. december 17.) óta 2015-ben 7, 2016 januárja és júniusa között 20 alkalommal került sor harmadik országoknak vagy vállalatoknak az embargó megsértése miatti szankcionálására. Például 2016-ban két olasz bank, a Banco Popolare és az Unicredit e Intensa San Paolo visszautasította, hogy banki műveleteket hajtson végre az olasz SRL Sol vállalat számára, amely a kubai Varadero rum olaszországi elosztója. A Paypal amerikai vállalat az embargó rendelkezéseire hivatkozva 2016-ban megszüntette a Kubai–Dán Társaság náluk vezetett számláját.
- 40 „New York Times Poll Finds Public Support for Re-establishing Relations with Cuba”. *The New York Times*, https://www.nytimes.com/interactive/2014/12/17/world/americas/17first-draft-polling.html?_r=0, 2014. december 17.
- 41 Jack A. Smith: „Behind Obama’s Change of Cuba Policy”. *Foreign Policy Journal*, www.foreignpolicyjournal.com/2014/12/24/behind-obamas-change-of-cuba-policy/, 2014. december 24.
- 42 Toro: i. m.
- 43 Pavel Vidal Alejandro: „Proyecciones macroeconómicas de una Cuba sin Venezuela”. *The Cuban Economy*, <http://thecubaneconomy.com/wp-content/uploads/2014/02/Vidal-Cuba-sin-Venezuela.pdf>. A letöltés ideje: 2017. január 21.
- 44 „Fact Sheet: Charting a New Course on Cuba”. *The White House. President Barack Obama*, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/12/17/fact-sheet-charting-new-course-cuba>, 2014. december 17.
- 45 „Reaching Out to the Cuban People”. *The White House Office of the Press Secretary*, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/14/reaching-out-cuban-people>, 2011. január 14.
- 46 Fact Sheet: Treasury and Commerce Announce Regulatory Amendments to the Cuba Sanctions”. *U.S. Department of the Treasury*, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/j19740.aspx>, 2015. január 15.
- 47 „Cuba Sanctions”. *U.S. Department of the Treasury*, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/pages/cuba.aspx>. A letöltés ideje: 2017. január 22.
- 48 Prospects for United States – Cuba Normalization, Commerce, and Investment. A Project of the Howard Baker Forum. *The Cuba Consortium*, <http://files.thecubaconsortium.org/media/TheCubaConsortiumAnnualReport11.3.16.pdf>. A letöltés ideje: 2017. január 22.
- 49 Ted Mann: „GE Seeks to Sell Power, Medical Equipment to Cuban Government”. *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/ge-seeks-to-sell-power-medical-equipment-to-cuban-government-1458609478>, 2016. március 21.
- 50 „Discurso íntegro de Raúl en la clausura del IV Período Ordinario de Sesiones de la VIII Legislatura de la Asamblea Nacional”. *Granma*, <http://www.granma.cu/cuba/2014-12-20/discurso-integro-de-raul-en-la-clausura-del-iv-periodo-ordinario-de-sesiones-de-la-viii-legislatura-de-la-asamblea-nacional>, 2014. december 20.
- 51 „Entrarán en vigor nuevas medidas de Estados Unidos respecto a Cuba”. *Granma*,

- <http://www.granma.cu/mundo/2015-01-15/entraran-en-vigor-nuevas-medidas-de-estados-unidos-respecto-a-cuba>, 2015. január 15.
- 52 „Informe de Cuba sobre la resolución 70/5 de la Asamblea General de las Naciones Unidas, titulada »Necesidad de poner fin al bloqueo económico, comercial y financiero impuesto por los Estados Unidos de América contra Cuba«”. *Cuba vs bloqueo*, <http://www.cubavsbloqueo.cu/sites/default/files/InformeBloqueo2016ES.pdf>, 2016. június; „Obama puede vaciar el contenido del bloqueo”. *Juventud rebelde*, <http://www.juventudrebelde.cu/internacionales/2015-02-03/obama-puede-vaciar-el-contenido-del-bloqueo/>, 2015. február 3.
- 53 Steven Saxonberg: *Transitions and Non-Transitions from Communism: Regime Survival in China, Cuba, North Korea, and Vietnam*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- 54 Vegard Bye: „The Great Paradox: How Obama’s Opening to Cuba May Imperil the Country’s Reform Process”. *Third World Quarterly*, Vol. 37. No. 4. (2016). 1698–1712. o. <http://dx.doi.org/10.1080/01436597.2016.1188662>. A letöltés ideje: 2016. december 16.
- 55 A szerzők saját szerkesztése Bye: i. m. alapján.
- 56 „Remarks by President Trump on the Policy of the United States Towards Cuba”. *The White House. President Donald J. Trump*, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/06/16/remarks-president-trump-policy-united-states-towards-cuba>, 2017. június 16.
- 57 „Declaración del Gobierno Revolucionario”. *CubaDebate*, <http://www.cubadebate.cu/noticias/2017/06/16/declaracion-del-gobierno-revolucionario-5/#WVEzcFFLfIU>, 2017. június 16.